

## LIETUVOS MATEMATIKOS MOKYTOJAI APIE SAVO DARBO PATIRTĮ (1945–1990 m.)

*Prof. habil. dr. Algirdas Ažubalis,  
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija*



Dvi okupacijos, antrojo pasaulinio karo našta – toks sudėtingas buvo šis periodas Lietuvai. Taigi jis buvo sunkus ir Lietuvos mokyklai. 1941 m. trėmimai į Sibirą, holokaustas, 1944 m. masinis inteligentijos pasitraukimas į Vakarus, pokario represijos, ypač kvalifikuotų mokytojų kvietimas dirbti į aukštąsias Lietuvos mokyklas smarkiai praretino bendrojo lavinimo mokyklų kvalifikuotų mokytojų gretas. Tad 1945 m. aukštąjį išsilavinimą turėjo vos 23,3 %, nebaigtą aukštąjį – 26,2 % matematikos mokytojų. Kiti matematikos mokytojai buvo arba baigę mokytojų seminarijas pradinėse klasių mokytojai, arba turėjo tik bendrą vidurinį išsilavinimą. Greitai buvo sudarytos sąlygos studijuoti neakivaizdiniu būdu ir dalis tokių mokytojų įsigijo aukštąjį išsilavinimą. Tačiau tai vyko lėtai. O nepatyrusiems mokytojams reikėjo paramos. Tad labiau patyrę mokytojai buvo skatinami dalytis gerąja savo darbo patirtimi. Tai vyko trimis būdais: a) spausdinant straipsnius periodinėje pedagoginėje spaudoje; b) per pedagoginius skaitymus; c) leidžiant įvairius leidinius [1, 2].

Taigi koks aktyviausiai aptariamuoju laikotarpiu savo darbo patirtį skeidusių mokytojų įnašas į Lietuvos matematikos didaktiką? Tebūnie mokytojų dvi grupės, pradėjusios savo pedagoginę veiklą: a) dar iki karo, nepriklausomoje Lietuvoje; b) karo ar pokario metais.

Pirmojoje grupėje pagal abėcėlę pirmasis yra **Romualdas Balaišis** (1914–1996). Pedagoginį darbą dirbo nuo 1939 m. Šiaulių ir Kauno mokytojų seminarijose, 1949–1981 m. – Vilniaus A. Vienuolio vidurinėje mokykloje. Čia įkūrė pirmąsias sustiprinto matematikos mokymo klases. Pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 14 straipsnių, išleido knygą apie lygčių tyrimą [3]. **Juozas Baltūsis** (1900–1994) mokytoju

dirbo 1927–1980 m. (Jurbarke, Prienuose, Marijampolėje). Prieš karą išleido du aritmetikos vadovėlius ir matematinę knygą jauniesiems verslininkams. Po karo pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 2 straipsnius. Dalyvavo pedagoginiuose skaitymuose ir jų pranešimų rinkinyje, taip pat paskelbė straipsnį apie matematikos ryšį su gamyba. **Juozas Gailevičius** (1882–1961) 1906–1924 m. dirbo mokytoju Kijeve, Maskvoje, 1924–1957 m. – Kaune. Iki karo paskelbė 15 straipsnių, išleido matematikos uždavinyną realinėms gimnazijoms. Po karo paskelbė vieną straipsnį. **Jonas Janulionis** (1893–1961) mokytoju dirbo 1921–1961 m. (Nemunėlio Radviliškyje, Panevėžyje). Panevėžio J. Balčikonio vidurinėje mokykloje įkūrė pirmąsias sustiprinto matematikos mokymo klases. Pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 2 straipsnius. **Juozas Janulionis** (1896–1982) dirbo mokytoju Rokiškyje 1920–1962 m. Pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 3 straipsnius. **Antanas Laikiūnas** (1905–1995) mokytojavo 1930–1970 m. (Kaune, Rokiškyje, Vilkaviškyje, Panevėžyje). Po karo pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 9 straipsnius. **Vincas Plaušinitis** (1892–1968) dirbo mokytoju 1911–1955 m. (Vilkaviškio ir Šakių apskrityse, Telšiuose, Šiauliuose, Skuode, Kupiškyje, Sedoje). Iki karo pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 2, po karo – 6 straipsnius. **Zigmas Rupeika** (1898–1973) mokytoju dirbo 1927–1965 m. (Tauragėje, Vilkaviškyje, Alytuje, Joniškėje, Kaune). Iki karo pagarsėjo tuo, kad bandė įrodyti P. Ferma (*Fermat*, 1601–1665) didžiąją teoremą. Paskelbė šia tema straipsnių, išleido 3 knygeles su „įrodymais“. Po karo 3 straipsnius paskelbė Maskvoje leistame žurnale „Matematika v škole“, išvertė iš rusų kalbos 4 vadovėlius, išleido savo trigonometrijos vadovėlį [4] – vienintelį pokario originalų lietuvišką matematikos vadovėlį vyresniųjų klasių moksleiviams. **Jankeľis Terespolskis** (1909–1998) mokytojavo 1930–1936 m. Kėdainiuose ir Kaune, 1941–1942 m. – Rusijoje, 1948–1975 m. – Vilniuje. Su A. V. Klebanskiu parašė knygą apie matematikos kabineto įrengimą [5]. **Elžbieta Zavišaitė** (1903–1995) mokytojavo 1930–1970 m. (Biržuose, Kaune, Rokiškyje). Paskelbė straipsnį apie geometrijos mokymą pedagoginių skaitymų pranešimų rinkinyje (1960 m.). **Jonas Kostas Žemaitis** (1908–1993) dirbo mokytoju (Zarasų, Ukmergės, Panevėžio apskrityse,

Kaune). Iki 1944 m. jo pavardė buvo Žemaitaitis, ją pakeitė, norėdamas nuslėpti, kad žmona ir dukros išstremtos į Altajų. Pedagoginėje periodinėje spaudoje prieš karą ir po jo paskelbė po 4 straipsnius.

Abėcėlės tvarka išvardijami aktyviausi mokytojai, pradėję dirbti po karo ir rašę matematikos didaktikos klausimais. **Bronislovas Aleksandravičius** (g. 1916 m.) mokytojavo 1944–1985 m. Joniškėlyje (Pasvalio raj.). Paskelbė straipsnių apie matematikos mokymo siejimą su gamybiniu mokymu. **Vytautas Baipšys** (g. 1924 m.) mokytojavo 1946–1985 m. (Gargžduose, Šilutės rajone, Laukuvoje, Tauragėje, Palangoje). Pedagoginėje ir kitoje periodinėje spaudoje paskelbė straipsnių apie matematikos mokymą. **Renė Barščiauskas** (g. 1925) mokytojavo Tauragėje 1945–1985 m. Pas jį daug metų Vilniaus pedagoginio instituto geriausi studentai atlikdavo pedagoginę praktiką ir tapdavo gerais mokytojais. R. Barščiauskas dalyvaudavo pedagoginiuose skaitymuose, jo pranešimai buvo paskelbti skaitymų darbų rinkiniuose. **Stasys Bulota** (g. 1928 m.) mokytojavo Šakių raj. ir Šakiuose 1947–1994 m. Daug metų vadovavo būsimesiems matematikos mokytojams atliekant pedagoginę praktiką. Vasaromis skaitydavo elementariosios matematikos kursus Vilniaus pedagoginio instituto neakivaizdinio skyriaus studentams. Skaitė nemažą pranešimų pedagoginiuose skaitymuose, paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje. **Petras Čeliauskas** (g. 1929 m.) mokytojavo Švėkšnoje (Šilutės raj.) 1949–1991 m. Parašė dvi mokymo programų knygeles [6, 7], paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje. **Aleksandras Dokšus** (g. 1927 m.) mokytojavo 1947–1987 m. (Plungės, Telsių, Skuodo raj.). Pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė 5 straipsnius. **Motiejus Gudynas** (g. 1923 m.) mokytojavo 1943–1983 m. (Molėtuose, Prienų, Pakruojo, Kauno raj., Kaune). Paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje. Jo mokinys buvo akademikas Bronius Grigelionis. **Irena Jaškienė** (g. 1931 m.) mokytojavo Telsiuose 1954–1986 m. Paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje. **Genovaitė Malanskaitė-Tamulevičienė** (g. 1933 m.) mokytojavo 1952–1956 ir 1961–1992 m. (Panevėžio raj., Švenčionyse, Dotnuvoje, Kėdainiuose). Pedagoginėje periodinėje spaudoje paskelbė straipsnių. **Sigitas Mačionis** (g. 1935 m.) mokytojavo nuo 1959 m.

(Kybartuose, Marijampolėje). Daug metų vadovavo Vilniaus pedagoginio instituto studentams atliekant pedagoginę praktiką. Dalyvavo pedagoginiuose skaitymuose. Jo pagamintas funkciografas eksponuotas Maskvoje, SSRS Liaudies ūkio pasiekimų parodoje. Paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje. **Petras Martusevičius** (g. 1921 m.) mokytojavo 1941–1981 m. (Trakų, Ukmergės, Anykščių, Utenos rajonuose). Parengė tris mokymo programų knygeles [8–10]. **Algimantas Neniškis** (g. 1925 m.) mokytoju dirbo 1944–2005 m. (Rokiškio raj., Kaune). Paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje, pranešimų tezių įvairiose mokslinėse konferencijose. 1993 m. jam suteiktas matematikos mokytojo eksperto vardas. **Eugenija Nevronienė** (1928–1991) mokytojavo 1951–1988 m. Kudirkos Naumiestyje, Zarasuose, Kaune. Parengė dvi mokymo programų knygeles [11, 12]. **Romualdas Paliokas** (1929–1977) mokytojavo 1949–1977 m. (Molėtų, Ignalinos, Anykščių raj., Panevėžyje). Dalyvavo Lietuvos ir SSRS pedagoginiuose skaitymuose, jų darbų rinkiniuose paskelbė pranešimų, Lietuvos ir Pabaltijo psichologų konferencijose skaitė pranešimus, jų tezės buvo paskelbtos. Pedagoginėje periodikoje išspausdino keletą straipsnių. Vadovaujamas prof. V. Kruteckio, buvo parengęs disertaciją apie mokinių matematinių gebėjimų vystymą, bet jos gintis nenuvyko dėl sunkios operacijos, po kurios netrukus mirė. **Juozas Pėstininkas** (g. 1932 m.) mokytoju dirbo 1959–2006 m. (Vilkaviškio raj., Marijampolėje). Daug jo mokinių tapo jaunųjų matematikų olimpiadų prizininkais. Dalyvavo Lietuvos ir SSRS pedagoginiuose skaitymuose, jų darbų rinkiniuose buvo spausdinami jo pranešimai. Paskelbė straipsnių pedagoginėje periodinėje spaudoje, vieną straipsnį – žurnale „Matematika v škoje“. 1993 m. jam suteiktas mokytojo eksperto vardas. **Stasys Pikelis** (1915–1992) mokytojavo 1940–1992 m. (Kupiškyje, Ramygaloje, Šeduvoje, Panevėžyje, Vilniuje). Išleido elementariosios matematikos sudėtingesnių uždavinių uždavinyną [13] su sprendimais, skirtą matematinei savišvietai, pasirengti stoti į aukštąją mokyklą, paskelbė straipsnių pedagoginėje periodikoje. S. Pikelio mokiniu buvo prof. habil. dr. Vaclovas Bliznikas (1930–1997). **Ričardas Razmas** (1938–2003) mokytojavo Vilniuje 1962–2003 m. Paskelbė straipsnį žurnale „Matematika v škoje“. Išleido tris didaktinės

dalijamosios medžiagos rinkinius matematikai mokyti [14–16]. Su kitais parašė uždavinyną dabartinės Lietuvos mokyklų vyresniųjų klasių mokiniams. **Aloyzas Šilauskas** (g. 1924 m.) 1948–1984 m. dėstė matematiką Klaipėdos K. Donelaičio vidurinėje mokykloje. Paskelbė straipsnių periodinėje pedagoginėje spaudoje. **Vladas Vitkus** (g. 1941 m.) Vilniuje mokytojauja nuo 1965 m. Išleido knygų besidomintiems matematika jaunesniųjų klasių mokiniams [17–19], paskelbė straipsnių pedagoginėje periodikoje. Yra dabartinių vadovėlių ir uždavinynų vyresniųjų klasių moksleiviams bendraautoris.

## IŠVADOS

1. Pagrindinis pasidalijimo savo darbo patirtimi traukos centras buvo pedagoginė periodinė spauda. Joje rašė praktiškai visi paminėti mokytojai. Nemažai jų dalyvaudavo ir pedagoginiuose skaitymuose.
2. Mokytojai, pradėję dirbti dar prieš karą, aptariamuoju laikotarpiu dėl senyvo amžiaus ir sunkumų, susijusių su laikmečiu, – cenzūra, popieriaus trūkumu, mažais nemodernių spaustuvių pajėgumais, daug mažiau prisidėjo leidžiant matematikos didaktikos knygas. Apskritai išleisti originalią matematikos didaktikos knygą tuo metu buvo sunku: pirmiausia buvo leidžiami Maskvos leidinių vertimai. Tad nemažai geriausių matematikos didaktikos specialistų buvo priversti būti tik vertėjai.

## Literatūra

1. AŽUBALIS, A. *Matematika lietuviškoje mokykloje (XIX a. pr. – 1940 m.)*. Vilnius, 1997.
2. AŽUBALIS, A. *Matematikos didaktika Lietuvos pedagoginėje periodikoje (1945–1990 m.)*. Vilnius, 2005.
3. BALAIŠIS, R. *Lygčių tyrimas*. Kaunas, 1961.
4. RUPEIKA, Z. *Plokštumos trigonometrija*. Kaunas, 1948.
5. KLEBANSKIS, V.; TERESPOLSKIS, J. *Vidurinės mokyklos matematikos kabinetas*. Kaunas, 1966.
6. ČELIAUSKAS, P. *Medžiaga savarankiškiems darbams su perforuotomis plokštelėmis. Algebra VI klasei*. Vilnius, 1970.
7. ČELIAUSKAS, P. *Metodinės pastabos darbui su perforacinėmis plokštelėmis, dėstant IX klasės kurso temą „Tiesinės lygtys ir nelygybės“*. Vilnius, 1967.
8. MARTUSEVIČIUS, P. *VIII klasės geometrijos kurso pratybos*. Vilnius, 1970.
9. MARTUSEVIČIUS, P. *Pratybos VII klasės geometrijos kursui*. Vilnius, 1970.
10. MARTUSEVIČIUS, P. *Sutrumpintos daugybos formulės*. Vilnius, 1967.
11. NEVRONIENĖ, E. *Aritmetikos savarankiški darbai*. Kaunas, 1971.
12. NEVRONIENĖ, E. *Logaritminė funkcija ir logaritmai*. Vilnius, 1967.
13. PIKELIS, S. *Elementarinės matematikos uždavinynas*. Kaunas, 1961.
14. RAZMAS, R. *Algebros ir elementarinių funkcijų didaktinė medžiaga X klasei*. Kaunas, 1970.
15. RAZMAS, R. *Algebros ir elementarinių funkcijų didaktinė medžiaga IX klasei*. Vilnius, 1969.
16. RAZMAS, R. *Algebros ir elementarinių funkcijų didaktinė medžiaga XI klasei*. Kaunas, 1971.
17. VITKUS, V. *Jaunajam matematikui*. Kaunas, 1981.
18. VITKUS, V. *Jaunajam V klasės matematikui*. Vilnius, 1974.
19. VITKUS, V. *Jaunajam VI klasės matematikui*. Vilnius, 1976.